

Türkiye'nin AB Üyeliği'nin Fırsat Maliyeti:

DÖRT GÖRÜŞ

*Türkiye'nin AB Üyeliğinin Fırsat Maliyeti:
Yıllık Bir Fikir Egzersizi*
Hakan Altınay

Giriş
Michael Lake

*Türkiye Avrupa Birliği'ne
Canlılık ve Coşku Getirecek*
Carl Bildt

*Türkiye'nin AB'ye Katılımı:
Bir İnanç Meselesi mi?*
Norbert Walter

İstikrarlı Bir Doğu Akdeniz
Paulina Lampsa

*Avrupa'nın Değişen Paradigmalarında
Türkiye'nin Yeri*
Hakan Yılmaz

TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİ'NİN FIRSAT MALİYETİ:
DÖRT GÖRÜŞ

Açık Toplum Vakfı

1. Baskı

Mayıs 2009, İstanbul

ISBN 978-605-5659-02-8

Cevdet Paşa Cad. Mercan Apt.
No. 85/11, Bebek, 34342, İstanbul-TÜRKİYE
Tel: +90 212 287 99 86
+90 212 287 99 75
www.aciktoplumvakfi.org.tr
info@aciktoplumvakfi.org.tr

Editörler: Michael Lake, Hakan Altınay, Gökçe Tüylüoğlu

Çeviri : Zuhal Bilgin

Tasarım: Rauf Kösemen, Myra

Sayfa Tasarımı: Myra

Baskı:

Artpres Matbaacılık Nato Cad. No:2 K:5
Seyrantepe- İstanbul Tel:0212 278 80 76

Bu kitapta yer alan görüşler yazarlara aittir.

Türkiye'nin AB Üyeliğinin Fırsat Maliyeti: Yıllık Bir Fikir Egzersizi

Hakan Altınay,

Açık Toplum Vakfı Genel Sekreteri

Açık Toplum Vakfı olarak, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne yaklaştıkça giderek daha da açık bir toplum haline geldiğine yürekten inandığımız için AB-Türkiye ilişkileriyle yakından ilgileniyoruz. Aynı şekilde, AB Türkiye'yi kabule hazır hale geldikçe, AB'deki açık toplum değerlerinin giderek güçlendiğine inanıyoruz. Aynı derecede önemli saydığımız bir başka konu ise, Türkiye AB üyeliğine kabul edildiğinde, yeni Birliğin açık toplum değerlerini dünyaya yaymada çok daha iyi bir konumda olacağı.

Açık Toplum Vakfı dostlarından bir grup, Ocak 2009'da aklımızda bu hedeflerle bir araya geldiğimizde, gerek Türkiye'de gerekse Avrupa'nın geri kalanında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımının temel çekiciliği konusundaki uzlaşmanın buharlaşarak kaybolduğunu gördük ve bundan hayli tedirgin olduk. Gelinek noktada her iki taraftan da elimizde, kendini sürece ilerletmeye adanmış aktivistler ve bürokrasiler dışında pek de fazla birşey bulunmuyor; siyasi kararlılık ise eriyip gitmiş durumda. Bunun üzerine biz de, AB-Türkiye ilişkilerinin kademeli olarak derinleşmesinin ve Türkiye'nin nihai üyeliğinin neden tüm tarafların lehine olduğunu hatırlamak için, analitik değerlendirmelerine ve entelektüel cesaretlerine itibar ettiğimiz kişilere, Türkiye'nin AB üyeliğinin fırsat maliyeti konusundaki perspektiflerini sormaya karar verdik. İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bildt, eğer AB Türkiye'ye sırtını dönerse, bunun onun açıklık karakterine ve dünyanın iyiliği yönünde bir güç olma iradesine ters düşeceği konusunda uyarı yapıyor. Deutsche Bank Baş Ekonomisti Norbert Walter, Avrupa'nın kendini bir müzeye dönüştüremeyeceğini savunarak Türkiye'nin sürdürülebilir büyüme konusundaki orta vadeli görünümüne dikkat çekiyor. Yunan PASOK Partisi'nin Uluslararası İlişkiler Sorumlusu Paulina Lampsa, istikrarlı ve müreffeh bir Doğu Akdeniz'in fırsat maliyetinin altını çiziyor. Ve Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Hakan Yılmaz, eğer AB-Türkiye ilişkileri başarısızlığa uğrarsa, bunun Avrupa'nın farklılıkla başa çıkmak konusunda can alıcı bir fırsattan vazgeçmesi, Türkiye'nin de Avrupa'yla yeniden aynı zaman dilimine buluşmak için önemli bir fırsatı kaçırmaması anlamına geleceğini iddia ediyor. Bu cevaplar hiçbir surette fırsat maliyetleri konusunda sarf edilebilecek son sözler olmayıp, daha ziyade zihin açıcı bir fikir egzersizine keyif verici bir başlangıç mahiyetinde. İlgili herkesi kendi bilançosunu çıkarmaya çağırıyoruz.

1990'ların başından beri, Türkiye'nin AB'ye olan yolculuğuna katılan ve izleyen Michael Lake'e, bizimle birlikte bu egzersiz üzerine dűşündüđü ve çalıştığı için müteşekkirimiz.

Çalışmanın zamanlaması tesadüfi değil. Robert Schuman'ın, Avrupa Birliği konusundaki o cesur vizyonunu sunduğu 9 Mayıs 1950'den beri 9 Mayıs, Avrupa'ya inananların, bu eşsiz ve cesur, "barış, refah ve özgürlük projesi"nin ne kadar yol aldığını ve daha başka nelerin yapılması gerektiğini gözden geçirmeye zaman ayırdıkları gün olmuştur. Açık Toplum Vakfı olarak biz, bu fikir egzersizini her yıl tekrarlamaya ve Avrupa Birliği'nin başarısına inanan farklı Türk ve Avrupalıları, AB-Türkiye ilişkisinin fırsat maliyetleri konusundaki fikir egzersizine dahil etmeye kararlıyız.

Giriş

Michael Lake

Avrupa Birliği'nin Türkiye (1991-98) ve Macaristan nezdindeki (1998-2001) eski Büyükelçisi

Açık Toplum Vakfı, benden Türkiye'nin AB'ye nihai entegrasyonunun başarısızlıkla sonuçlanması, bir başka deyişle katılım programının süresiz olarak kesildiğinin ilanı, hatta süreçten vazgeçilmesi durumunda, bunun iki tarafa da olan fırsat maliyetleri konusunda Türk ve AB uzmanlarının kaleme aldığı denemelerden meydana gelen bir kitapçığın hazırlanmasına katkı yapmamı istediğinde, tereddüt ettim. Sürmekte olan ciddi finansal ve ekonomik durgunluk, istihdam azalması ve yatırımlar ve ticaretteki düşüş koşullarında, herhangi bir öngörülede bulunmak için çok ilerilere bakmak ve belki daha da önemlisi, başarı ya da başarısızlığın sonuçlarını tahmin etmek zorlaşıyor.

Arka planda siyasetçilerin ya da medyanın fark etmediği bir sürü teknik çalışma yürütülürken, siyaseten Türkiye'nin katılım programının rastgele esen rüzgarların insafına bırakıldığı yönünde ciddi kaygılar var.

Ancak biraz düşününce, buna değeceğine ikna oldum. Türkiye'de hatırı sayılır miktarda katılım öncesi AB fonunun harcanması dâhil, arka planda, siyasetçilerin ya da medyanın fark etmediği bir sürü teknik çalışma yürütülürken, siyaseten Türkiye'nin katılım programının rastgele esen rüzgarların insafına bırakıldığı yönünde ciddi kaygılar var. Pek fazla yönlendirilmeyen ve ilerlemesinin önüne ciddi diplomatik ve kasti AB engelleri çıkarılan Türkiye ile müzakereler, neredeyse durma noktasına gelmiş bulunuyor. En azından, dışarıdan böyle gözükmekte.

Bu koşullar altında, sürece siyasal ve kamusal ilgiyi canlı tutmamız, onun ilgisizlikten ölmesine izin vermeyip kendimize, Avrupa Birliği'nin Türkiye ile ciddi bir niyetle müzakereye oturma taahhüdünde bulunduğunu, beraberinde Türkiye'nin de üyelik koşullarını yerine getirmeye yönelik reform sürecini daimi olarak canlı tutacağını taahhüt ettiğini hatırlatmamız, sadece değerli bir çaba değil aynı zamanda bir zorunluluk. Bu konuda siyasi ve kamusal uzlaşma önemli bir rol oynar; bu çifte uzlaşma ne AB'de ne de Türkiye'de herhangi bir suretle tamam değil ve doğrusu, oluruna bırakmalar ve ertelemeler yüzünden bu uzlaşma zayıflamaktadır.

Yine de, içinde bulunduğumuz yeni, genç 21. Yüzyılda bile, müzakere eden iki taraf arasındaki değer ve standart farklılıklarını uzlaştırmada epey büyük gelişme kaydedildi; ne kadar yol alındığını görmek için, sırf Türkiye’de görev yaptığım 90’lardaki yedi yıla dönüp bakmam yeterli. Bu, önemli paydaşlar tarafından muazzam miktarda siyasi ve teknik sermaye harcanarak başarılmıştır ve onların ardılları da topluma karşı görevlerinin gereği olarak, zaten verilmiş taahhütleri sürdürme yükümlülüğünü taşımaktadırlar. Eğer bu cesaret gerektiriyorsa, bu cesaret gösterilmelidir.

Türkiye’nin, sürmekte olan krize, tüm AB üyesi ülkeler ve mevcut AB adaylarının hepsinden değilse de çoğundan daha iyi dayanmış olması ve halen dayanmakta olması da ilginçtir. Bu gerçeği ve toparlanmaya başlıyan bir Avrupa’da iş yokluğunun, temel işleri yerine getirecek ve bizim refahımızın ve emekli maaşlarımızın faturasının ödenmesine yardım edecek işçilerin yokluğuna dönmesi durumunda -ki dönecektir-, Türkiye’nin oynaması fiilen garanti olan pozitif rolü baltalamak, ancak en cahilinden bir sorumsuzluğun divaneliği olabilir. Üstelik Türkiye’nin son beş yıldaki olağanüstü büyüme hızı, her ne kadar aynı hızla olmasa da, beklenen üyelikten önce GSMH’nin ikiye ya da üçe katlanması noktasına kadar yoluna devam edeceğe benzemektedir.

4 Kısa denemelerden oluşan bu kısa derlemede bazı boşluklar da var. Bunlardan biri, bahislerin gayet yüksek seyrettiği ve anlatıların sürekli değiştiği enerji konusu. Bir diğeri de, Müslüman göçmen nüfusu sürekli artan bir Avrupa ve Müslüman toplumda demokrasiyi yaşatan yeryüzünün yegâne ülkelerinden ve dünyanın 17. büyük ekonomik gücü olan bir Türkiye arasında köprü oluşturmanın stratejik ve toplumsal önemi.

Özellikle AB okurlarının Hakan Yılmaz’ın denemesi üzerine dikkatle düşünmesi gerektiğine inanıyorum. Söz konusu deneme, Türkiye’nin I. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’dan Avrupai değerleri, ilkeleri ve hukuk sistemlerini aldığına, ancak Avrupa’nın II. Dünya Savaşı’ndan sonra standartlarını, değerlerini ve yasalarını değiştirmesi üzerine, Türkiye seçkinlerinin on yıllar boyunca değişime karşı başarılı bir mücadele yürüttüğüne işaret ediyor. Ve bu durumun, AB üyeliği beklentisiyle, ancak şimdi değişip değişmeyeceğini sorguluyor.

Türkiye Avrupa Birliği'ne Canlılık ve Coşku Getirecek

Carl Bildt

İsveç Dışişleri Bakanı

Avrupa Birliği ve Türkiye, 3 Ekim 2005'te katılım müzakerelerini başlattıklarında, bu, Birlik üyelerinden 1957 Roma Antlaşması'nda ve 1993 Kopenhag kriterlerinde yazılanların hala geçerli olduğu konusunda gelen açık bir mesajdı. Bu mesaj, gücünü Avrupa devletleri arasındaki giderek artan işbirliğinden alan açık bir birlik olan Avrupa Birliği, müktesebatını kabul eden tüm Avrupalı ülkelere açık olduğu idi.

Geride bıraktığımız beş genişlemeye yön veren temel ilke bu olmuştur; ben Hırvatistan'la sürmekte olan müzakerelerde de, Batı Balkan ülkeleriyle girilecek süreçte de temel ilkenin bu olacağından kesinlikle eminim. Ve – birkaç üye ülkedeki bazı tereddütlere rağmen- reform süreci tamamlandığında, AB'nin Türkiye'ye karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmemesi için geçerli hiçbir sav göremiyorum.

Özellikle konu reform sürecine geldiğinde, Türkiye'nin katılımına ilişkin olarak bugün zaman zaman söylenenleri fazla büyütmemek gerekiyor. Reformlar tamamlanıp başarıyla hayata geçirildiğinde, bugünkünden çok farklı bir ülkeyle; insan haklarının çok fazla ağırlık kazandığı ve tabandan yükselen çözümlerin giderek daha çok şey ifade ettiği, tepeden inme müdahalelerin ise zemin kaybettiği bir Türkiye ile karşılaşacağız. Karşımızda, askeriyenin tıpkı diğer tüm demokrasilerdeki gibi bir rol oynadığı ve yargının insan haklarıyla bireysel özgürlükleri savunduğu bir ülke olacak. O zaman böyle bir Türkiye, Avrupa ailesinin, birliğe katılan herkesle aynı haklara sahip, eşit bir üyesi olarak görülecektir.

Önümüzdeki en kritik meselelerden biri kuşkusuz, Türkiye'nin katılım süreci. Ben, Prag'da olduğu gibi Türk Parlamentosu'nda da Türkiye'nin üyeliğinin ve devam eden reformların "Avrupa için iyi ve Türkiye için hak olduğunu" belirten Başkan Obama'ya katılıyorum.

5

Türkiye'nin daha şimdiden Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra Avrupa Birliği'nin ikinci en önemli stratejik ortağı olduğunu savunuyorum.

Avrupa Birliği için önemli olan sadece ülkenin büyüklüğü ve stratejik önemi değil. Ben ayrıca, Türkiye'nin daha şimdiden Avrupa Birliği'nin Amerika Birleşik Devletleri'nden sonraki ikinci en önemli stratejik ortağı olduğunu da savunuyorum. Bu kısmen Türkiye'nin kendi içindeki değişimlerden ve onun bölgesel bir aktör olarak oynadığı rolün giderek artan öneminden, kısmen de geçtiğimiz Ağustos'ta Gürcistan'ı işgalinden beri Rusya'yla bozulan ilişkilerden kaynaklanıyor.

Avrupa için bir bütün olarak Doğu Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinin önemi aşikar. Tarih bu konuda yeterince şey söylüyor, ama bölgenin Güneydoğu Avrupa için gelecekte taşıyacayağı anlam da ondan aşığı değil. Burası, günümüzün çatışmaya en gebe bölgesinin bitişik komşusu ve Ortadoğu ile Orta Asya'dan yapılan petrol ve doğal gaz ithalatının transit bölgesi.

AB üyeliğine uygun şekilde modernleşmiş yeni Türkiye, müreffeh ve özgür bir toplum inşa etme açısından büyük fırsatlar sunacak. Öte yandan birliğe canlılık ve coşku da katacağı gibi, özgül perspektifiyle Avrupa Birliği politikalarını da zenginleştireceğine eminim.

Türkiye'nin AB üyeliği, geçmişin farklılıklarının üstesinden gelmenin, geleceği inşa etmenin Avrupa yolu olduğunu; toplumlarımızın -ister Hristiyan, ister Müslüman olsun- sahip oldukları kültürel ve dini gelenek farklılıklarının bir çatışma kaynağı değil de, yaratıcılık kaynağı olabileceğini gösterecek.

Türkiye'nin Kafkaslar, Orta Asya ve Ortadoğu konusunda sahip olduğu derin bilgi ve taşıdığı sorumluluk, AB'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası'nı muhakkak zenginleştirecek. Ama bunun yanısıra, Türkiye'nin AB üyeliği, geçmişin farklılıklarının üstesinden gelmenin, geleceği inşa etmenin Avrupa yolu olduğunu; toplumlarımızın -ister Hristiyan, ister Müslüman olsun- sahip oldukları kültürel ve dini gelenek farklılıklarının bir çatışma kaynağı değil de, yaratıcılık kaynağı olabileceğini gösterecek.

Bu aynı zamanda dünyanın geri kalan kısmına da, "açık Avrupa"ımızın – ve diyaloğa, saygıya ve anlayışa dayalı bir gelecek kurabilmek için, geçmişin çatışmalarının ve şimdinin zıtlaşmalarının üstesinden gelmede bir güç olma isteğimiz başta olmak üzere- niteliklerine dair de güçlü bir mesaj gönderecek.

Türkiye'yi kabul edip etmeme meselesi, sonunda gelip, bizim başka kültür ve geleneklerden gelen ülkelerle işbirliğine – ve aynı zamanda, onlara geleceğe

dair esin kaynağı olmaya - gerçekten açık bir Avrupa kurmaya mı, yoksa kültürlerle – ve en nihayetinde ülkelerle- uzun dönemli bir zıtlığa mı kayacağımız sorusuna dayanacak.

Şurası çok açık ki, Türkiye'nin eninde sonunda Avrupa Birliği üyesi olması konusunda, ahlaki taahhüdümüz kadar, son derece ciddi stratejik bir çıkarımız da bulunuyor.

Eğer kapsayıcı nitelikteki Birliğimizi muhafaza etme görevini yerine getiremezsek, sonunda kendimizi Avrupa'nın sınırlarını çizmenin yıkıcı ve tehlikeli sürecine kapılmış buluruz.

Avrupa'nın doğusunu gösteren kalın kalın çizgiler çekilmiş haritalar çizmek, Roma Antlaşması'ndan bu yana edinilen bir çok tarihsel kazanımı riske atacak bir süreçtir. Böyle bir süreç, bu çizgilerin öteki tarafında kalmaktan korkan bölgeler ya da uluslar üzerinde silinmez izler bırakacaktır.

Ne denli zayıf ya da cılız olursa olsun, eğer Avrupa'yla bütünleşme ışığı sönerse, ortada ırkçı milliyetçiliğin ya da başka efendilere itaat isteyen güçlerin cirit atmaya başladığını görmemiz işten bile olmayacak.

Eğer bu gerçekleşirse, söz konusu haritaların üzerindeki sınırlar bizi asla, o sınırların ötesinde olup bitenlerin sonuçlarından koruyamayacak. İşte o zaman "Açık Avrupa" yavaş yavaş bir "Avrupa Kalesi"ne dönüşecek ve bugünkü birliğin yumuşak gücü ortadan kalkacak.

Önümüzdeki genişlemelerin gelecek yıllarda nasıl ele alınacağı, geleceğin Avrupası için ciddi sonuçlar getirecek. Bence bizim, Batı Balkanlar'daki ülkelerin Avrupa'yla bütünleşmesi yolunda ahlaki bir sorumluluğumuz var ve ilerlemenin yolu belli koşulları yerine getirmekten geçse de, bizler bu koşulları yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmak için elimizden gelen gayreti göstermeliyiz.

Şurası çok açık ki, Türkiye'nin eninde sonunda Avrupa Birliği üyesi olması konusunda, ahlaki taahhüdümüz kadar, son derece ciddi stratejik bir çıkarımız da bulunuyor.

Türkiye'nin üyeliği, ülkenin Avrupa doğrultusunda modernleşme sürecinin zirveye ulaşması anlamına geleceği gibi, bütün Doğu Akdeniz ve Karadeniz bölgesindeki istikrar beklentileri üzerinde de, kesinlikle olumlu bir etki yapacak.

Birliğin geleceği açısından, çok az sayıda konu, bundan daha büyük bir stratejik öneme sahip.

Türkiye'nin AB'ye Katılımı: Bir İnanç Meselesi Mi?

Norbert Walter

Deutsche Bank Baş Ekonomisti

Batı dünyasının aydınlanmış toplumlarında, kendinize ait sağlam tezler ortaya koyduğunuzda, karşınızdaki insanları düşüncelerini değiştirmeye ikna etmenin mümkün olduğuna dair, değişmez bir inanış vardır. Batı üniversitelerinde eğitim almış entelektüellerin motivasyonu başka ne olabilir ki? Evet, onlarca sohbet programının şu yanlış görüşten geçindiği doğrudur: Gösterinin sonunda, tezlerin doğruladığı bir pozisyonun, en azından daha ikna edici olduğu sanılır. Durumun genellikle böyle olmadığı gerçeği, tezlerin gücüne olan inancı hiçbir biçimde azaltmaz. Bu yanlış anlayışın sürmesinin temelinde, bir kendini aldatmanın olduğu inkar edilemez: görüşlerimizin olgulara ve bilgiye dayandığına inancımız tamdır. Oysa gerçeklik farklıdır: çoğu vakada görüşler tezi takip etmez, tez görüşlerin ardından gider. Üstelik bu yeni bir görüş de değil: iletişim araştırmaları alanına son derece önemli bir katkı yapan, Avusturya doğumlu Amerikalı Paul F. Lazarsfeld, daha 1940'ta "İnsanların Seçimi" adlı tebliğinde, seçmenlerin esas olarak kendi siyasi kanaatlarını destekleyen bilgilere ilgi duyduğunu ifade ediyordu. Son olarak, Jürgen Habermas'tan beri bilgiyle ilgi arasındaki ilişki, sosyolojik kuramın ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Türklerin yeniden Viyana kapılarına dayanacağından ve Batı'nın düşüşe geçeceğinden korkan muhafazakar sabit fikirliler kendilerini Batı uygarlığını kurtaracak son savaşçılar zannetmektedir.

Tezleri peşin hükümlü fikirlerin arkasına saklanması en çok, söz gelimi aile politikası, sosyalizm mi yoksa kapitalizm mi, nükleer enerji – ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımı - gibi ilke meseleleri tartışıldığında belirgin hale gelir. Özellikle Türkiye söz konusu olduğunda, ilk bakışta tartışma gibi görünen bir tür din savaşı gözler önüne serilmeye başlar. Daha yakından bakıldığında, çekişenlerin yalnızca kendi kanaatlerini desteklemek üzere kanıt toplamaya girişen yeminli dogmacılar olduğu görülür. Birbirine sokulma ihtiyacı duyan "Eski Sol", bu tartışmada "Çokkültürlülük Projesi"ni Avrupa

çapında sahneleme şansı görmektedir. Türklerin yeniden Viyana kapılarına dayanacağından ve Batı'nın düşüşe geçeceğinden korkan muhafazakar sabit fikirli ise kendilerini Batı uygarlığını kurtaracak son savaşçılar zannetmektedir. Her iki taraf da Türkiye'nin katılımının önemini anlamaktan uzaktır. Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemekteki başlıca motivasyon, sadece AB'yi daha renkli ya da çeşitli hale getirmek olamaz. Etrafımızdaki dünya her zamankinden daha da hızlı değişirken, fiyatı ne olursa olsun statüskoyu korumanın ve Avrupa'yı bir müzeye dönüştürmenin bedelini kaldıramayız. Dahası, giderek ortadan kalkmaya başlayan "Hristiyan" dünyasının sözcülüğüne savunmak bizim motivasyonumuz olamaz. Bize düşen, daha ziyade önümüze çıkan tarihi bir fırsatın, AB'yi daha büyük bir siyasi ve iktisadi güçle donatma, yeni pazarlar açıp yeni müttefikler edinme, AB'ye taze bir kan getirme ve bunu sürdürme fırsatını tartıp, muhtemelen kabul etmektir.

Etrafımızdaki dünya her zamankinden daha da hızlı değişirken, fiyatı ne olursa olsun statüskoyu korumanın ve Avrupa'yı bir müzeye dönüştürmenin bedelini kaldıramayız.

Her fırsat gibi Türkiye'nin katılımı da, sunduğu fırsatlara karşı tartılması gereken riskler barındırmaktadır. Halihazırdaki olaylara –söz gelimi Hristiyanlara karşı hoşgörüsüzlük gibi- dikkat çekerek katılımı reddeden herkes, Avrupa'nın gelişimini kamçılamanın, bütünleşme sürecinin kendisi (örneğin, Portekiz ve İspanya'daki çoğulculuk ve demokrasi) olduğunu bilerek görmezden gelmektedir. Aynı mantık sık sık öne sürülen, Türkiye'nin AB'ye katılımının getireceği yapısal ve tarımsal transferlerden kaynaklanacak maliyetler konusunda da geçerlidir. Ancak bütünleşmemenin de kuşkusuz bütçe kalemlerinin ötesine geçen ve güvenlik ve siyasetle ilgili maliyetleri içeren fırsat maliyetleri vardır.

Bize düşen, daha ziyade önümüze çıkan tarihi bir fırsatın, AB'yi daha büyük bir siyasi ve iktisadi güçle donatma, yeni pazarlar açıp yeni müttefikler edinme, AB'ye taze bir kan getirme ve bunu sürdürme fırsatını tartıp, muhtemelen kabul etmektir.

Birkaç ay önce yayınlanan bir çalışmada, başka birçok nedenin yanısıra, Türkiye'nin, etkileyici bir büyüme trendi gerçekleştirme şansının yüksekliği bakımından da AB'ye katılımı lehinde görüş bildirdim. Ekonomik ve finansal krizin derinliği kuşkusuz bu coşkuya –hiç değilse kısa vadede- gölge düşürmüş bulunuyor. Bununla beraber Türkiye'nin orta vadeli görünümü hiç bozulmadan kalmıştır. Eğer ülkedeki siyasi durum sarsılmazsa –ki AB'ye katılım beklentileri, bunun önemli bir çıpasıdır- Türkiye'nin ekonomik potansiyeli, sürekli yüksek büyümenin yolunu açmış demektir. Bu beklentiler, katılım hususunun bir “causa finita” olarak kabulü için yeterli midir? Hayır, Türkiye'nin AB'ye katılımı üzerine açık bir tartışma mümkün olmalıdır ve bu kaçınılmazdır. Ancak, belki daha az ideolojik bir yaklaşım tartışmaya yarar getirecektir. Her iki tarafın da biraz daha gevşek bir tutum sergilemesi, değişime daha açık bir ortam, ve görüşlerini ortamdaki değişikliklere uydurma konusunda isteklilik yararlı olacaktır. Birleşme sonrası Almanyası, Adenauer dönemi Almanyası'ndan ne kadar farklıysa, bugünün Türkiye'si de 1950'ler Türkiye'si'nden o kadar farklıdır. Karşılıklı iktisadi ve kültürel ilişkilerin değerinin daha iyi anlaşılması, Türkiye için de AB için de çok faydalı olacaktır. Pek çok inisiyatif başlatarak zaten varolan işbirliğine görünürlük kazandırdıkları için Türkiye'deki ve özellikle Almanya'daki Türk firmalarına müteşekkirim.

10

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasının reddi, halen iki ana teze dayandırılmaktadır: Birincisi, Türkiye topraklarının sadece yüzde 5'inin Avrupa'da bulunması. Bu su götürmez bir olgudur. Ancak bizim topluluğumuzun siyasi ve iktisadi geleceği açısından bu kadar önemli bir kararı, keyfi bir sınıra dayandırmamız saçma olur. Tarih ve kültürümüz bu sınırın geçilmesinden büyük fayda görmüştür: Homeros, Büyük İskender ve Roma imparatorları bunun kanıtıdır. İkinci tez, AB'nin halihazırda siyasi olarak daha fazla üyeyi kabule hazır olmadığıdır. Ancak bu Türkiye'nin sorunu değil, AB'nin sorunudur. Eğer Türkiye'nin katılımı üzerinde dönen tartışma Avrupa'nın daha kolay ayak uydurabilen, daha esnek ve daha kolay yönetilebilir hale gelmesine katkıda bulunursa, Avrupa'nın dünyadaki göreceli ağırlığı büyük ölçüde artar. Başarı şansı ise yüksektir. Eğer AB istikametinden şaşmaz ve Türkiye de reform rotasından sapmazsa, Türkiye Avrupa Birliği'ne 15 yıl içinde katılabilir.

Fransa'nın, tam üyeliğe sebebiyet verecekleri gerekçesiyle sonradan çeşitli fasılların açılmasını engelleme kararı, köklü ve güvenilir uluslararası davranış kurallarına ters düşmektedir.

AB ve Türkiye, 1960'lardan bu yana birlikte pek çok şey başarmıştır. Dolayısıyla, bu ilişkinin potansiyelinden sonuna kadar yararlanma fırsatını sersemce heba edemeyiz. Horst Köhler'in, sözleşmelere uyma kuralının, Avrupa kültürümüzün bir parçası olduğu biçimindeki duruşu, tez peşinde koşan, ideolojik yaklaşım sahiplerinin tümüne ilham vermelidir:

Ahde vefa ilkesi. Türkiye örneğinde bu, Avrupa devlet ve hükümet başkanlarının, Türkiye'nin AB'yle katılım görüşmelerine başlamasında hemfikir oldukları anlamına gelir. Katılım müzakereleri yürümektedir. Avrupa ve Türkiye'nin yapacağı en iyi şey işbirliğine gitmek, karşılıklı birşeyler öğrenmek ve birlikte ilerlemektir; benim yeni Avrupa'dan dilekler listemde bunlar var. Fransa'nın, tam üyeliğe sebebiyet verecekleri gerekçesiyle sonradan çeşitli fasılların açılmasını engelleme kararı, bu köklü ve güvenilir uluslararası davranış kurallarına ters düşmektedir.

İstikrarlı Bir Doğu Akdeniz

Paulina Lamps

PASOK Partisi Uluslararası İlişkiler Sorumlusu, Türk-Yunan Forumu Üyesi

Türkiye'nin Avrupa beklentileri önündeki somut engellerin Türkiye-Yunanistan husumetinin sürmesi ve Kıbrıs sorunu olduğu, son on yıl içinde iyice ortaya çıktı. Birçok Avrupalı karar alıcı, Kıbrıs sorunu çözülmeden ve Türkiye-Yunanistan ilişkileri normalleşmesi yönünde somut bir gelişme görülmeden, Türkiye'nin AB üyeliği hedefine ulaşmasının muhtemel olmadığına altını çizmektedirler. Bu tür varsayımlar, kuşkusuz zaman zaman Türkiye'nin AB'ye tam üyelik beklentileri konusuna büyük bir şüpheyile yaklaşan Avrupa hükümetlerinin başka gündemlerini gizliyor.

Yine bazı Avrupa hükümetlerinin, ellerine fırsat geçtiğinde Türkiye-Yunanistan ilişkilerini ve Kıbrıs meselesini genişleme sürecini engellemek için kullanabilecekleri de çok net.

Bu bağlamda Türkiye'nin AB'ye katılımı yolundaki asıl açılımın, Aralık 1999'da toplanan Helsinki Avrupa Konseyi'nde alınan tarihi karar olduğunu hatırlamak gerekiyor. Konsey, AB-Türkiye ilişkilerinin gelişmesine ivme kazandırmak yönünde atılmış koca bir adım olan bu kararı almakla, Yunanistan'ın Türkiye ve AB konusundaki geleneksel 'veto siyaseti'ne bir son verdi. Bu, Helsinki kararının, Türkiye'nin Avrupa beklentileri, Türk-Yunan ilişkilerinin normalleşmesi ve Kıbrıs sorununun çözümü arasında bağ kurmasıyla mümkün oldu. Sonuçta, Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki ilerleyişi, Türk-Yunan ilişkileri ve Kıbrıs'taki ilerlemeye ilişkilendirilmiş oldu.

12

Atina, daima Türkiye'yi tarihi baş düşmanı olarak gören bir siyasal kültür içinde işgörmek zorunda kalmıştı. Yunanistan'ın, dış politikasını rasyonelleştirmesi ve siyasi seçkinlerinin dünya görüşünü dönüştürmesi için büyük bir çaba gerekti.

Yunanistan'ın AB-Türkiye ilişkileri karşısındaki politikasını değiştirmesine yol açan unsurlar nelerdi?

Birincisi, 1996 'Kardak' krizinin iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmesiydi. Bu olay, "açık" anlaşmazlık konularından kaynaklanan tehlikeleri gözler önüne serdi.

O sırada yeni kurulmuş olan PASOK hükümeti anlaşmazlıkların yönetiminin, tehlikeli bir krizi önlemeye yetmediğini gördü. Bir anlaşmazlık çözme politikası da gerekiyordu.

İkincisi, dış politikasına yeni bir yaklaşım getiren Yunan hükümetinin, Yunanistan'ın bölgedeki ve Avrupa'daki rolü çerçevesinde pro-aktif bir politika formüle etmesiydi. İki taraflı yerine çok taraflı bir yaklaşımı yeğleyen hükümet, özellikle Türkiye'ye karşı olan tutum ve politikalarını değiştirmede siyasi cesaret gösterdi. Atina, daima Türkiye'yi tarihi baş düşmanı olarak gören bir siyasal kültür içinde işgörmek zorunda kalmıştı. Yunanistan'ın, dış politikasını rasyonelleştirmesi ve siyasi seçkinlerinin dünya görüşünü dönüştürmesi için büyük bir çaba gerekti.

Bazı Avrupa hükümetlerinin, ellerine fırsat geçtiğinde Türkiye-Yunanistan ilişkilerini ve Kıbrıs meselesini, genişleme sürecini engellemek için kullanabilecekleri çok net.

Üçüncü olarak, Yunanistan'ı avrobölgesine sokma çabaları, onun dış politikası üzerinde de olumlu etkiler yaptı. Daha önce de işaret edildiği gibi Yunanistan'ın politikası yavaş yavaş Avrupa doğrultulu bir hale geldi. Dolayısıyla Yunanistan, kollektif Avrupa yaklaşımı içinde iş görmeye başladı.

Dördüncüsü, hem Atina'da hem de Lefkoşa'da, Kıbrıs sorununun ancak Avrupa çerçevesinde çözülebileceğinin giderek daha fazla anlaşılmasıydı. Yani, Kıbrıs'ın Avrupa umutları, sorunu çözme sürecini yeniden harekete geçirmede bir "katalizör" olabilirdi.

Beşincisi, Kardak krizinden sonra iki ülkede de, sivil toplumun farklı kesimleri arasında yatay bağlar geliştirme gereğinin apaçık ortaya çıkmasıydı. O noktaya kadar toplumsal düzeyde hiçbir kesim arasında gerçek bir işbirliği olmamıştı. Bu çoklu yatay yakınlaşmalar yolunun mimarı, iki komşu ülkenin uzun vadeli bir barış içinde bir arada yaşamasının, ancak böyle bir yaklaşımla mümkün olabileceğine inanan, o sıradaki Dışişleri Bakanı George Papandreou'ydu. Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları İsmail Cem ve George Papandreou, Haziran 1999'da, ekonomi, göç, turizm, çevre, kültür ve STK'lar gibi sektörlerde işbirliğini teşvik eden bir anlaşma imzaladılar. Böylece, Türk Yunan Forumu gibi ikinci yol diplomasisi gruplarının ve akademisyenler, medya mensupları, iş dünyası dernekleri, kadın örgütleri, öğrenciler ve yerel yönetimler ağlarının kurulmasının da önu açılmış oldu. Bu ağlar "deprem diplomasisi" olarak adlandırılan şeyi gerçek bir başarıya dönüştürmede etkili oldular ve bu başarı da, karşılığında, Türk-Yunan ilişkilerinin zaman içinde gelişmesine yardımcı oldu. Bütün bu gelişmelerin

sonuçları neler oldu? Başlıca sonuç, AB- Türkiye ilişkilerinde, çok daha ümit verici, yeni bir dönemin açılmasıydı ki bu da karşılığında Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin çerçevesini çizdi. Aynı derecede önemli bir başka gelişme, donmuş olan Kıbrıs sorununun buzlarının çözülmesi ve adanın Avrupa beklentilerinin, hem uluslararası camianın, hem de Kıbrıslı Türklerin ve Rumların çabalarını, soruna kapsamlı bir çözüm bulunması yönünde seferber etmelerinin itici gücü olmasıydı. Dahası, Helsinki süreci sivil toplum düzeyinde karşılıklı algıların dönüşmesine de yol açtı. Yani giderek bir karşılıklı anlayış ve güven kültürü oluştu. Bu da, ileriki yıllarda gayet çarpıcı sonuçlar veren yeni iktisadi işbirliği yollarının yanısıra, kıta sahanlığı ve irtibatlı konuların araştırılmasına yönelik görüşmelerin ve bir dizi Güven Artırıcı Önlem'in formüle edilmesinin de kapısını açtı.

Helsinki sonrası dönemde, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs ve AB'yi bir kazan-kazan senaryosuna götürebilecek tek yol, istikrarlı ve güvenli bir Doğu Akdeniz bölgesi için yeni bir stratejik vizyon ortaya koymaktır.

14

2004'ten bu yana, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde hiçbir büyük adım atıldığını görmedik. Yeni hükümetin Başbakanı Kostas Karamanlis'in, Yunan dış politikasının özellikle Türkiye'ye yönelik genel ilkelerini resmen reddetmediği doğrudur. Ancak, bu hükümet dış politika konularında daha geleneksel bir yaklaşımla iktidara gelmiştir. Simitis-Papandreou politikasının aksine, çok taraflı değil de ikili ilişkiler düzeyi vurgulanmaktadır. Simitis-Papandreou ikilisinin pro-aktif politikasından esasta vazgeçilerek 'bekle gör' yani ağır basan, daha edilgen bir politika benimsenmiştir. Bu politika da kapsamlı bir dış siyaset stratejisinden günlük konuların yönetimine geçilmesini getirmiştir. Dolayısıyla Karamanlis hükümeti 1999 Helsinki mirasından, bekleyen Türk-Yunan meselelerine çözüm bulma yönünde yararlanmayı ve üzerine birşeyler koymayı becerememiştir. Sonuçta:

1. Yatay sivil toplum bağlarını pekiştirme yönündeki çabalar donduruldu.
2. Temel sorunların çözümünün araştırılmasına yönelik görüşmeler devam etse de, hiçbir ilerleme sağlanmıyor gibi görünmekte.
3. Hiç ilerleme olmamasından avantaj sağlamak için, meydan katı milliyetçi çevrelerin Yunanistan ile Türkiye arasındaki eski önyargıları hortlatmasına bırakılmıştır.
4. Kıbrıs sorunu konusunda, başlangıçta müzakere sürecine dahil olma konusunda ağırdan alan hükümet, Kıbrıs Rumları'nın Nisan 2004'te Annan Planı'nı reddetmesi üzerine, iyice ayak sürümeye başlamıştır.

Her ne kadar Yunanistan, Türkiye'nin AB'ye katılımının en istikrarlı destekleyicilerinden biriye de, bu ataletin sonunda iş, Türkiye'nin üyeliği önüne gerçek engeller çıkarılmasına kadar varabilir, özellikle de mevcut Kıbrıs görüşmelerinde hiçbir atılım olmazsa.

Ankara'nın AB'ye katılımının engellenmesinin, Türkiye'deki demokratikleşme sürecine yardımcı olmayacağı muhakkaktır. Bu aynı zamanda, Türk toplumunun Batı'ya yabancılaşması yönünde gerçek bir tehlike doğuracak ve eğer Türkiye'nin AB'ye katılımı engellenirse, totaliter, köktenci ve yabancı düşmanı akımlar güçlenecektir. Türkiye'de son yıllarda kaydedilen siyasi alanın güçlenmesi, dinamik bir sivil toplumun doğması ve çeşitli "tabu" konuların kamuoyunda tartışılmaya başlanması gibi ilerlemeler, AB kriterlerini yerine getirme çabalarına bağlanabilir. Bu yüzden, Avrupa'ya sırt çevirmiş bir Türkiye'nin batılı jeopolitik çıkarlar açısından bir istikrarsızlık unsuru olabileceğini görmezden gelmek de zordur.

Katılım müzakerelerinin açık uçlu karakteri, Türkiye'nin Avrupa standartlarına ve müktesebatına uymak için gereken adımları atmadan, AB'nin tam üyesi olamayacağına işaret etmektedir. Ancak Türkiye'ye, müzakerelerin sonucu hakkında zamanından önce olumsuz mesajlar vermek, sadece amaca ters sonuçlar doğurur.

Halihazırdaki açmazdan çıkabilmek için, ilgili tüm siyasi aktörlerin: a) Güneydoğu Avrupa, Ortadoğu ve Kafkaslar'daki bölgesel gelişmeleri; b) bir bütün olarak AB ve Avrupa-Atlantik ailesinin stratejik önceliklerini dikkate alması gerekmektedir. Helsinki sonrası dönemde, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs ve AB'yi bir kazan-kazan senaryosuna götürebilecek tek yol, istikrarlı ve güvenli bir Doğu Akdeniz bölgesi için yeni bir stratejik vizyon ortaya koymaktır.

Bunun Avrupa'nın da çıkarına olduğu açıktır ve böyle bir yaklaşım aynı zamanda, İsrail-Filistin çatışması dahil diğer bölgesel anlaşmazlıkları çözüme çabaları bakımından da temel teşkil etmektedir. Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümü, çok kültürlü toplumların birarada varolmasının sadece mümkün olmakla kalmayıp, barış ve istikrarın da temeli olduğunun çok sağlam bir göstergesi olacaktır. Yunanistan ve Kıbrıs açısından, yüzünü Avrupa'dan çevirmiş bir Türkiye, ne yapacağı kestirilemez ve tehlikeli bir komşu olabilir. Bütün bu nedenlerle Yunanistan-Türkiye-Kıbrıs üçgenini, Türkiye'nin Avrupa yolunu açacak, bölgesel bir barış üretim laboratuvarına dönüştürme yolunda inisiyatif almak ve yaratıcı politikalar üretmek büyük önem taşımaktadır.

Avrupa'nın Değişen Paradigmalarında Türkiye'nin Yeri

Hakan Yılmaz

Boğaziçi Üniversitesi

Türkiye'nin Avrupa haritasına dahil edilip edilmemesini belirleyen en önemli tarihsel unsurlar hala I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaş ve Soğuk Savaş olmaya devam etmektedir. Bu nedenle bu savaşların tesis ettiği, etrafa saçtığı ve hakim kıldıkları kadar tahrip ettiği, geçersiz kıldığı ya da savunulamaz hale getirdiği paradigmalara da daha yakından bakmakta yarar var. Kısaca denilebilir ki Türkiye I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan Avrupa paradigmasına (siyasi değer, tutum ve kurumlara) ayak uydurmayı becermişken, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ön plana çıkan Avrupa paradigması alanının büyük ölçüde dışında kalmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönem ise, kendi adına, Türkiye'deki siyasi rejim ve toplumsal kültürün Avrupa'yla yeniden aynı zaman dilimine buluşması için "post-modern" bir fırsat penceresi yaratmıştır.

16

I. Dünya Savaşı'nın sonunda ve iki dünya savaşı arası dönemde, Türkiye Avrupa'yla az çok tamam bir paradigmatik eşzamanlılık yaşadı, ancak II. Dünya Savaşı'nı müteakibin bu eşzamanlılığın bozulduğu bir döneme girerek Avrupa paradigmasından saptı. I. Dünya Savaşı sonrasında, Kemalist reformların da bir sonucu olarak, siyasi kurumları, eğitim sistemi, hukuk sistemi, sembolizmi ve ideolojisiyle dönemin Batı Avrupa'sının siyasi-kültürel gelişmelerine ayak uydurmayı başaran Türkiye hakkında yazan Avrupalı yazarlar, aslında Atatürk dönemi Türkiye'si'ne, ülkenin Batılılaşma anlamında ulaşabildiği en ileri nokta olarak bakar ve 1950 sonrası Türkiye'sinin, çeperdeki güçlerin ulusal siyasete ağırlığını koymasıyla Batılılaşmadan kopmaya başladığını ve siyasal kültür, tutum ve kurumlarının yeniden bir gelenekselleşme sürecine girdiğini iddia ederler.

I. Dünya Savaşı'nın ardından, Batı Avrupa'da önde gelen siyasal-kültürel değerler ve kurumlar neydi? Bunların başında devletçilik (modern bir devletin kurulması), milliyetçilik (devletin bir millet ve bir de milli ekonomi kurması), cumhuriyetçilik (mutlakiyet karşıtlığı) ve laiklik (siyasi topluluğun ana kurucu ilkeleriyle dünyayı anlama ve anlamlandırmanın temel öncüllerinin dinden değil akıldan türemesi) gelmekteydi. 1920'ler ve 1930'lar, faşizm ve komünizm vasıtasıyla zirveye ulaşan devletçilik ve milliyetçiliğin, altın yıllarıydı. Bu zaman zarfında, ön planda olan kalkınma ve devletçi; demokrasi ve birey değil. Ve gerek siyasal-kültürel, gerek günlük yaşam değer ve kurumları bakımından Kemalist Türkiye ile Batı Avrupa arasındaki eşzamanlılık kurulması, yine bu zaman zarfında başlamıştı. Bu eşzamanlılık, en aşıkarcı biçimiyle kendini, bazı temel

yasaların, özellikle Medeni Kanununun asıl gövdesinin doğrudan doğruya Batı Avrupa'dan alınmasında gösterir. Aslında, dönemin "İlk Feminizm Dalgası"nın yansımaları çerçevesinde yürürlüğe konan ve daha sonraları Türkiye'de Kemalist Feminizm olarak nitelenen kadın hakları alanı itibariyle Türkiye, o sırada birçok Avrupa ülkesinden daha eşitlikçi olan hukuk sistemiyle övünmekteydi.

Türkiye'deki siyasi rejim ve toplumsal kültürün Avrupa'yla yeniden aynı zaman dilimine buluşması için "post-modern" bir fırsat penceresi bulunmaktadır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, faşizmin yenilgiye uğratılmasının ve Sovyet sisteminin Doğu Avrupa'yı kapsayarak içine kapanmasının ardından, Batı Avrupa devleti, devletçiliği, milleti ve milliyetçiliği eleştiren yeni bir siyasal-kültürel yolu arşınlamaya ve insan hakları, azınlık hakları ve demokrasiyi ön planda tutmaya başladı. Bu evrenin en somut göstergelerinden biri, 1960'lar boyunca imzalanan ve daha sonra da Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi örgütlerce onanan, temel haklar ya da "negatif" haklar kavramının çok ötesine geçen, ekonomik ve sosyal haklar, kültürel haklar, kadın hakları ve çocuk hakları gibi "pozitif" haklar bildirgeleridir. Kısaca, I. Dünya Savaşı'ndan sonra devlet, millet, kalkınma ve mutlakiyetçilik karşıtlığı olarak cumhuriyetçilik kavramları öne geçmişken, II. Dünya Savaşı'ndan sonra bunların yerine "devlet çıkarına" ve genelde devlet kavramına karşı duyulan şüphe, totaliterlik karşıtlığı (faşizm karşıtlığı ve komünizm karşıtlığı), demokrasi, birey ve ulus-altı azınlıklar geçti. Ve Batı Avrupa'nın II. Dünya Savaşı sonrası siyasal kültürünün altını çizen temel kavram, hiç şüphesiz "haklar" ya da insan hakları kavramı oldu.

İşte bu evrede, Türkiye Batı Avrupa'nın yeni siyasal kültürüne ayak uydurmada güçlük çekmeye ve Türkiye ile Batı Avrupa'nın siyasal değer ve kurumları arasındaki uçurum açılmaya başladı. Eşzamanlılıktaki bu bozulma kendini her alanda aynı derecede belli etmedi. Ama yine de, özellikle "haklar" alanında gayet barizdi. "Haklar" alanı, Tanzimat ve Sevr sendromları¹ yüzünden, halen Türkiye'nin demokratikleşmesinin en temel ikilemelerinden birini teşkil etmektedir. Tanzimat ve Sevr sendromları, Soğuk Savaş'ın komünizm karşıtlığının da eklenmesiyle, bir dizi "negatif" ve "pozitif" hakkın, özellikle de sosyal ve kültürel hakların, bu hakların ağır riskler içerdiğini düşünen Türk karar alıcılar tarafından kabulünü zorlaştırdı. Türkiye'nin, I. Dünya Savaşı öncesi dönemin devletçilik,

1 Türkiye'de Tanzimat ve Sevr sendromlarının bir kavramsallaştırılması için, bkz. Hakan Yılmaz, "Turkish Conservatism and the Idea of Europe", *Between Europe and the Mediterranean: The Challenges and the Fears*, Yay. Haz. Thierry Fabre ve Paul Sant Cassia, New York: Palgrave MacMillan, 2007, s. 137-161.

milliyetçilik ve “devlet çıkarı” kavramlarıyla belirlenen Avrupa siyasal kültürüne saplanıp kalan “Avrupa” ve “Avrupalılık” anlayışı, Avrupa’nın II. Dünya Savaşı sonrası, “haklar” ve “birey” kavramları üzerine oturan yeni siyasal kültürüne uymakta güçlük çekmeye başladı. Bu noktada büyük bir çelişki açık seçik kendini ortaya koydu. Bir yandan, Türkiye’nin henüz hala devlet kurma ve millet kurma süreçlerini tam olarak tamamlamadığı, yani bir başka deyişle I. Dünya Savaşı öncesi sorunlarını çözmeye kadir olamadığı ve bu yüzden II. Dünya Savaşı sonrası siyasi kültürüne kucak açmanın ülkeyi parçalara ayıracağı söyleniyordu. Ama öte yandan da, Türkiye’nin, bunca şüpheyle bakılan ve tamamen II. Dünya Savaşı sonrası değerleri üzerine inşa edilmiş Avrupa Birliği’ne girmeye tarihsel olarak hakkı olduğu öne sürülüyordu. Avrupa Birliği’nin bir parçası olma sürecinin en önemli boyutu ve Türkiye’yi tekrar Avrupa haritasına koymanın en can alıcı kriteri, siyasal değerler alanının tekrar eşzamanlı hale getirilmesidir. “Uyum yasaları” adı takılan yeni Medeni Kanun, Ağustos 2002 yargı reformları ve sonraki tüm reformlar, sözü edilen bu tekrar eşzamanlı hale getirmeyi en azından hukuk alanında gerçekleştirmeye doğru atılan adımların sonuçlarıdır.

Avrupa’nın ve Türkiye’nin onun içindeki yerinin resmi, Soğuk Savaş sonrası kuşak için değişmeye başladı. Herşeyden önce, 1970’lerin kuzey genişlemesi (İngiltere, İrlanda ve Danimarka) ve 1980’lerin güney genişlemesi (Yunanistan, İspanya, Portekiz) ile başlangıç fikrine zaten ihanet etmiş olan eski güzel Charlemagne Avrupası, 2004’te Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin de dahil edilmesiyle kelimenin tam anlamıyla yıkılmış oldu. İkincisi, coğrafya fikrinin kendisi değişmeye ve coğrafya bir “yer” olma anlamından giderek uzaklaşıp, daha çok bir “uzam (space)” anlamına gelmeye başladı. Soğuk Savaş sonrası kuşak, Avrupa’yı birbirine komşu ülkelerden meydana gelen bütün bir fiziki yer olarak tasavvur etmekten çıkıp, onu adeta şehirler, bölgeler, web siteleri, caddeler, ırmaklar, otoyollar, internet tartışma grupları, spor müsabakaları, film festivalleri, müzik festivalleri, şarkı yarışmaları, iş merkezleri, havaalanları, tatil yerleri, sağda soldaki arkadaşlar, STK’lar, akademik toplantılar, restoranlar ve müzelerden oluşmuş bir kırk yamalı bohça olarak görmeye başladı.

18

Herşey bir ülkenin, bir şehrin, bir üniversitenin, bir müzenin, bir bireyin, yeni oluşan Avrupa uzamında kendine bir yer açmak için göstereceği çabaya ve kendisinin ne kadar donanımlı, duyurgaları açık, istekli, yaratıcı, hayal gücü geniş ve maharetli olduğuna bağlıdır.

Bu yeni, post-modern Avrupa uzamı, küreselleşme diliyle yeniden tanımlanmış bir Avrupa’dır ve kendisi de doğmakta olan küresel uzamın bir parçasıdır. Yerden uzama geçişin maddi koşullarını, e-postadan SMS’e ve Easy Jet’e kadar

dramatik derecede artmış, farklılaşmış, bireyselleşmiş ve ucuzlamış iletişim ve ulaşım araçları meydana getirmektedir. Avrupa'nın ya da bir başka kıtanın esasen bir yer olarak görüldüğü eski günlerde, bir ülkenin o kıtanın parçası olup olmadığı o kadar da tartışmaya ya da çekişmeye açık değildi. Bir ülke, tanınan sınırlarıyla ya "orada"ydı ya da değildi. Oysa, sabit "sınırlar" yerine sürekli değişen, kimi zaman genişleyip kimi zaman daralan "hudutları" ile bu yeni Avrupa uzamı, rekabetçi bir arenadır. Belli bir şehrin, olayın, oluşun, binanın, sanat formunun, STK'nın ve hatta bireyin, onun bir parçası olup olmadığına doğalmış gibi kabul edilmeyip, "piyasa" - örneğin o uzam boyunca etkileşime giren tüm bireylerden gelen adem-i merkezi işaretler ve kararlar tarafından, rekabetçi bir biçimde kararlaştırılması anlamında rekabetçidir. Yeni Avrupa uzamına yeni birşeyin girmesi ve onun Avrupalılık sıralamasındaki konumu asla garanti olmadığından, bölgeler, şehirler, üniversiteler, STK'lar, müzeler, bireyler ve tüm diğerleri, sahip oldukları Avrupa değerlerini yaratıcı yollardan artırmaya çalışırlar. Barcelona'nın en has "Avrupa şehri" olarak hemen hemen tümüyle elden geçirilmesi, bunun isabetli bir örneğidir.

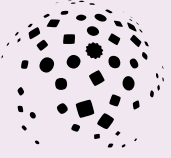
Avrupa kültürü, tamamlanıp bitmiş değil, hala inşa sürecinde olan bir yapıdır. Dolayısıyla Türk kültürü de sona ermiş, tamam olmuş bir binaya taşınmak isteyen bir yabancı gibi değil, halen devam etmekte olan bir inşaata, onun çimentosunun karışımı, mimarisi, dekorasyonu ve sakinleri gibi konularda kendi fikirlerini ileri sürececek bir komşu gibi görülmelidir

Türkiye'deki bazı şehirlerin, kurumların, bireylerin ve oluşların, bu yeni doğan Avrupa uzamına doğru yollarını bulacakları muhakkaktır. Örneğin Antalya, gözde bir Avrupalı yaz tatili mekanı olarak çoktan kabul görmüştür. Orhan Pamuk'tan önde gelen Avrupalı bir yazar olarak söz edilmektedir. Güneydoğu Anadolu'nun Kürt nüfuslu büyük şehri Diyarbakır, kelimenin eski anlamıyla her ne kadar Avrupa'da bulunan bir yer değilse de, Türkiye'nin siyasi Avrupalılaşmasının miyarı olarak algılandığından, birçok Avrupalı siyasetçi ve STK için bir çekim merkezidir. Bir başka deyişle, herşey bir ülkenin, bir şehrin, bir üniversitenin, bir müzenin, bir bireyin, yeni oluşan Avrupa uzamında kendine bir yer açmak için göstereceği çabaya ve kendisinin ne kadar donanımlı, duyurgaları açık, istekli, yaratıcı, hayal gücü geniş ve maharetli olduğuna bağlıdır.

Türkiye’deki şehirlerin, bölgelerin, akademik kurumların, siyasi partilerin, sanat galerilerinin, müzelerin, sendikaların, öğrenci derneklerinin, siyasi partilerin ve benzerlerinin yeni doğan Avrupa uzamına dahil edilmesi için sarfedilen gayrette, şu faktörler çıkış noktası olabilir: Birincisi, Avrupa kültürü, tamamlanıp bitmiş değil, hala inşa sürecinde olan bir yapıdır. Dolayısıyla Türk kültürü de sona ermiş, tamam olmuş bir binaya taşınmak isteyen bir yabancı gibi değil, halen devam etmekte olan bir inşaata, onun çimentosunun karışımı, mimarisi, dekorasyonu ve sakinleri gibi konularda kendi fikirlerini ileri sürecek bir komşu gibi görülmelidir. Bu münasebetle, hem Avrupalıların, hem de Türklerin Avrupa kültürüne ve Türk kültürünün onun içindeki yerine ait görüşleri kanıtlanmış olgular olarak değil, öznel “anlatılar” olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, Avrupa kültürü değişken ve dinamik bir kurgu, “Avrupa nerede başlayıp nerede biter?” ve “Avrupalı kimdir?” gibi temel sorulara verilen cevapların birbiriyle yarıştığı bir arena olarak kabul edilmelidir. Türkiye’nin Avrupa kültürüne katkısı bu bakışla yola çıkmalı ve bu arenaya farklı “anlatılar”la girmeli, bu kurgunun oluşumuna kendine ait, kendi “özgün” anlatılarıyla katılmalıdır. Bu, bir iki siyasi liderin geçersiz kılamayacağı ya da yasaklayamayacağı kadar büyük ve dinamik bir süreçtir.

Türkiye’nin Avrupa’ya katılımı, bir iki siyasi liderin geçersiz kılamayacağı ya da yasaklayamayacağı kadar büyük ve dinamik bir süreçtir.

Bu noktada, “farklı anlatılar” ile “karşı-anlatılar”ı birbirinden ayırt etmek gerekiyor. Özellikle, Avrupa sömürgeciliğinden etkilenmiş ülkelerde, temelde hegemonyacı Avrupa kültürüne karşıt bir kültüre sahip olduklarını ve bu iki kültürün tabiatları itibariyle birbirine zıt olduğunu iddia ederek, sömürgecilik-sonrası paradigma dahilinde “karşı-hegemonyacı-anlatılar” inşa etmek sıradan bir uygulama olmuştur. Bu çabaların ortak amacı, bir dinden (örn. İslamiyet), bir milliyetten (örn. Araplık) ya da kültürel bir coğrafyadan (örn. Akdeniz) yola çıkarak Avrupa kültürü hegemonyasını devirip onun yerine geçecek yeni bir hegemonyacı anlatı yaratmaktır. Bu tür alternatif anlatıların ortak eksikliği, tam da reddetmek amacıyla yola çıktıkları Avrupa oryantalizminin, Avrupalı olmayan kültürler konusunda ortaya attığı dışlayıcı tezleri gizliden kabul edip içselleştirmeleridir. Bu nedenle, sömürgecilik-sonrası karşı-hegemonyacı anlatılar, genellikle sömürgeci hegemonyacı anlatıların aynadaki aksine dönüşür ve “türev anlatılar” olmaktan pek de öteye gidemez. Avrupa sömürgeciliğini tatmış ama yaşamamış olan Türkiye’nin Avrupa kültürü konusundaki tartışmalara yapabileceği bir farklı katkı, onun sömürgecilik-sonrası çerçevenin ötesine geçebilmek için gerekli tarihi ve entelektüel zemini sunma konusundaki kabiliyetidir. Avrupa kültürünün temelleri ve farklı ama karşıt olmayan anlatılarla olan hudutları üzerinde dönen tartışmalara, bu zeminde katılmak mümkündür. Türkiye açısından ayırtdedici bir katkı, Avrupa kültürünü derinleştirmek, çeşitlendirmek ve gerçekten zenginleştirmek olabilir.

AÇIK
TOPLUM
VAKFI

ISBN 978-605-5659-02-8